

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВ В УКРАЇНІ

Срібна К.А., к.е.н., доцент НАПКБ

Дано уявлення про сучасну діяльність банків в Україні, розглянуто рейтинги українських банків та банків з іноземним капіталом за обсягом залучених коштів юридичних та фізичних осіб та визначено перспективи розвитку банківських інститутів на кредитному ринку України.

Ключові слова: банки, кредитний ринок, депозити, сучасні тенденції, іноземний капітал, рейтинг, банківські установи, банківська система.

ВСТУП

На сьогоднішній день спостерігаються позитивні тенденції в розвитку банківської системи та всієї економіки України. Спостерігається приріст ВВП, зростання промислового виробництва, зниження показників інфляції. Все це супроводжується стабільним курсом гривни і поступовим оживленням банківської сфери, ринку нерухомості і торгівлі. Але для позитивного варіанту розвитку економічної ситуації в країні необхідна також стабільна ситуація на світових ринках, а також зважена грамотна політика Національного банку України. При сукупності всіх вищеперелічених чинників в 2011-2012 році Україна може остаточно вийти з кризи і розпочати поступову модернізацію економіки.

С.П. Калугін [1, с. 43–46] вважає, що, купуючи ресурси на кредитному ринку та продаючи їх суб'єктам підприємництва, банківські інститути здійснюють прямий вплив на розвиток економіки регіону. На думку М.І. Сухова [2, с. 9–11], незважаючи на нерівномірний розподіл капіталу серед банківських установ, перед банківською системою проблема капіталізації гостро не стоїть. Т.М. Петренко [3, с. 9–14] стверджує, що нарощування капіталу — одна з першочергових завдань банків, вирішення якої дозволить збільшити обсяги активних операцій.

О. Сугоняко [4, с. 34–36], проаналізувавши динаміку основних показників діяльності банківських інститутів, визначив тенденцію відставання темпів капіталізації від темпів зростання активів і пасивів. В. Кротюк, О. Кірсев, Г. Карчева [5, с. 2–8] відмітили, що частка банківського капіталу в сукупному обсязі ресурсів банків в Україні є незначною.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є визначення аспектів сучасної діяльності банків в Україні, розгляд рейтингів українських банків та банків з іноземним капіталом за обсягом залучених коштів юридичних та фізичних осіб та визначення перспектив розвитку банківських інститутів на кредитному ринку України.

РЕЗУЛЬТАТИ

У 2010 році спостерігається повільне зростання ВВП, оскільки експортний попит, відновлюється повільно. Банківська система також поступово відновлюється, збільшує розміри внутрішнього кредитування юридичних і фізичних осіб, нарощує свої капітали за рахунок іноземних інвесторів і державного інституту в особі Національного банку України.

Слід зазначити, що зростання розмірів кредитування банками в Україні практично у всіх випадках пов'язано із зростанням розмірів залучених коштів банками. Уявлення щодо розмірів залучених коштів банківським інститутами в Україні дає угруповання за розмірами зобов'язань юридичних та фізичних осіб (табл. 1 та табл. 2).

За залученням грошових коштів населення у депозити стійке лідерство за Приватбанком. І це притому, що розмір відсоткових ставок закладами фізичних осіб в Приватбанку нижча, ніж у більшості інших банків. Обсяг депозитів юридичних та фізичних осіб складає відпо-

Таблиця 1
Банки України з найбільшим обсягом депозитів юридичних осіб

№	Найменування банку	Сума депозитів (млн. грн.)	Питома вага (%)	Частка в зобов'язаннях (%)
1	Приватбанк	22251,79	12,35	25,70
2	ОТП Банк	16854,98	9,36	70,99
3	Укресімбанк	16671,96	9,26	34,19
4	Альфа-Банк	11029,37	6,12	45,88
5	Райффайзен Банк Аваль	9994,73	5,55	21,02
6	УкрСіббанк	7902,54	4,39	19,25
7	Ощадбанк	5894,65	3,27	13,97
8	Укрсоцбанк	5082,38	2,82	13,76
9	Надра	4926,95	2,74	22,02
10	ВТБ	4808,47	2,67	17,47

* Розраховано за даними НБУ

відно 22251,79 млн. грн. та 44321,50 млн. грн. Обсяг депозитів фізичних осіб для Приватбанку складає більш, ніж 50% усіх зобов'язань. Розмір депозитів Приватбанку двократно перевищує розміри депозитів решти великих банків в Україні, на що впливають також суб'єктивні чинники. Приватбанк традиційно має саму розгалужену філіальну мережу на усій території країни.

Таблиця 2 Враховуючи, що
Банки України з найбільшим обсягом депозитів фізичних осіб Приватбанку належить одна з домінуючих (60%) частка коштів, що поступають від депозитів в масштабі всієї країни, у разі вищих ставок Приватбанк, працюючий на кредитному ринку, фактично встановлює ціну, а інші банки вимушені її приймати. Це означає, що ринок буде згоден на будь-який відсоток, позначений Приватбанком, як відсоток для банків. Звичайно найбільш надійний банк пропонує найнижчий відсоток. Тому ставки Приватбанку повинні бути найнижчими на ринку.

№	Найменування банку	Сума депозитів (млн. грн.)	Питома вага (%)	Частка в зобов'язаннях (%)
1	Приватбанк	44321,50	19,62	51,19
2	Райффайзен Банк Аваль	17010,07	7,53	35,77
3	Ощадбанк	16957,28	7,51	40,18
4	УкрСіббанк	12077,95	5,35	29,43
5	Укресімбанк	10308,84	4,56	21,14
6	Укрсоцбанк	8987,04	3,98	24,34
7	Форум	5810,36	2,57	34,75
8	Надра	5679,44	2,51	25,39
9	Фінанси та Кредит	5247,42	2,32	25,94
10	Брокбізнесбанк	5123,92	2,27	38,80

* Розраховано за даними НБУ

Залучені кошти підприємств більшою мірою складаються із залишків на поточних рахунках, крім того, вони надзвичайно чутливі до ділової активності в Україні. У таких умовах кращим банкам можливо було б задуматися про створення своєї публічної історії та випуск облігацій. Саме доступ до строкових ресурсів на відкритому ринку, міг би багато в чому зрівняти потенційні можливості українських банків й банків з іноземним капіталом.

Однією з проблем подальшого розвитку банків в Україні є дефіцит ресурсів. У більшості з них відсутні кредитні рейтинги, що заважає залученню коштів. А це могло б принести їм необхідні строкові ресурси, такі необхідні для кредитування як корпоративних, так і приватних позичальників. Адже депозити населення, які є головним джерелом ресурсів банків в Україні, поки ще вважаються коштами «до запитання».

Таким чином, можна зазначити, що причинами низької ефективності банківської системи України є такі дві групи чинників:

1) внутрішньобанківські, до яких належить недостатність ресурсів для здійснення банківських операцій, бажання банківських інститутів максимізувати віддачу підвищенням відсоткової ставки за кредитами, високі вимоги банків до забезпеченості кредитів і т.і.;

2) зовнішні, до яких належить такі чинники, як високий рівень інфляції в економіці, система внутрішніх взаємних неплатежів, непрозорість ринку капіталу, недовіра до банківської системи з боку юридичних та фізичних осіб, недосконалість законодавства, низька ліквідність вторинного ринку цінних паперів, недостатня кількість платоспроможних позичальників.

Можна спрогнозувати, що найближчими місяцями частка українських банків і банків за участю іноземного капіталу зростатиме. Вже на початку 2009 року кількість дочірніх банків зарубіжних груп в загальних активах банківської системи України склала 48%. На сьогоднішній день більше половини активів банківської системи належить іноземним інвесторам. З погляду надійності це є позитивним аспектом. Проте посилення в банківській системі України ролі іноземного капіталу впливає на грошово-кредитну політику, що проводиться Національним банком України. По-перше, зростає залежність банківського сектора від грошових потоків нерезидентів, що підсилює коливання курсу гривні до основних валют. По-друге, як показали дії банків з іноземним капіталом з приводу введення регулятором актів відносно резервування, НБУ не завжди здатний вплинути на діяльність іноземних банків.

Вже сьогодні банкам за участю іноземного капіталу належить 45% ринку активних банківських операцій. За два останні роки іноземні інвестори придбали пакети акцій майже усіх основних лідерів вітчизняного банківського ринку: «Райффайзенбанкаваль» (8,7% ринку), «Укрсіббанк» (7,06%), «ОТП-банк» (3,5%). Іноземні інвестори придбали 95% акцій «Укрсоцбанку» групою UniCredit і 60% акцій банку «Форум». Commerzbank збільшив частку іноземного капіталу в банківській системі України до 50%. На сьогоднішній день майже усі банківські інститути з першої двадцятки українських банків мають іноземних акціонерів, деякі інші банки були продані або знаходяться в процесі продажу зарубіжним інвесторам: «Тас-комерцбанк», «Тас-інвестбанк», «Кредітпромбанк» і «Укргазбанк». І якщо ситуація не зміниться, то в найближчі два-три роки частка іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі може досягти 80-90%. Це пояснюється привабливими умовами ведення банківського бізнесу на території України порівняно з країнами Європи та отриманням більшого прибутку от вкладеного капіталу з боку зарубіжних інвесторів.

Інституційні вкладники, такі як страхові компанії, керівники інвестиційних фондів і просто крупні корпоративні клієнти, після банківських дефолтів більше піклуватимуться про вибір банку. Тому банкірам доведеться шукати дієвіші інструменти переконання потенційних вкладників, чим проста реклама або примітивний PR. У кризовий період утворюється абсолютно інше конкурентне середо-

вище з переважанням банків з іноземним капіталом і банків за участю держави, і очевидно, що українським банкам з українськими акціонерами вижити буде непросто. Підтвердженням служить в 2010 році сплеск операцій злиття-поглинання, а також перші після кризові спроби українських банків повернути капітал на відкритому фондовому ринку.

Поки всупереч прогнозам хвиля дефолтів майже не зачепила дрібні банки. Постраждали перш за все ті фінансові інститути, які вели неадекватну кредитну політику або надмірно захоплювалися запозиченнями на зовнішніх ринках. Більшість дрібних банків мали високу адекватність капіталу і, як правило, надмірну ліквідність і зазвичай існували за рахунок декількох крупних клієнтів, що захищило їх від масованого відтоку депозитів. Проте економічний спад продовжується, а значить, до кінця року криза обов'язково торкнеться невеликих банків. Більшість з них створені під одного або двох клієнтів, які ще випробують наслідки макроекономічних проблем повною мірою, внаслідок чого багато хто з них буде вимушений скоротити бізнес. А це стане вироком їх «кишеньковим» банкам. При песимістичному сценарії розвитку банківської системи та усієї національної економіки до кінця року сектор не долічиться до чверті дрібних банків.

Можливі два сценарії розвитку подій в банківській системі. Оптимістичний сценарій передбачає, що під тиском зовнішніх чинників вже до кінця 2011 року економіка України відчує приток ресурсів і значне скорочення темпів падіння промислового виробництва. При такому сценарії про свою неспроможність до кінця року оголосять ще 20–30 банків. Можливо, частина з них рекапіталізує держава, а частина буде продана за символічною ціною.

При песимістичному сценарії, якщо Україну накриють нові хвилі кризи, і промислове виробництво продовжить нестримно скорочуватися, банківська система піддасться значній корекції. У такому разі банкрутами можуть стати навіть деякі банки групи А, а ринок банківських послуг буде майже повністю змінений. За поганих економічних умов прогнозується до двох дефолтів в групі А, не менше восьми дефолтів в групі В і не менше п'яти дефолтів в групі С.

Суттєву частку ринку отримують державні банки і банки з високою зовнішньою підтримкою західних фінансових інститутів з активами більше 500 млрд. дол. При такому сценарії за один або два роки зникнуть більше 50 банків. Крім того, банківській системі України доведеться зіткнутися з неприємними сюрпризами у вигляді банкрутств крупних фінансових інститутів, які раніше вважалися за надійні. Банки, що вижили, почнуть боротися з найбільш катастрофічним для них явищем — долларовою дефляцією на ринку нерухомості, в результаті якої почне падати якість кредитних портфелів і буде потрібний все новий і новий капітал.

Деякі крупні банки з іноземним капіталом відмовляються від ідеї працювати в українському роздробі. При песимістичному сценарії підвищується вірогідність того, що повністю паралізується система гарантування внесків. Необхідно уникнути розвитку такого сценарію, і на це має бути направлена спільна економічна політика уряду і НБУ.

ВИСНОВКИ

На сьогоднішній день більшість рейтингів, встановлених для українських банків і банків з іноземним капіталом, знаходяться в діапазоні від ВВВ до СС+. Максимальним рейтингом в даний час може бути А (для деяких державних або дочірніх іноземних банків). Більш позитивні рейтинги банків в Україні поки неможливі через високі системні ризики, які не залежать від банку, але можуть негативно вплинути на фінансові ринки, банківський бізнес, взаємостосунки банківських інститутів з клієнтами та контрагентами. Позначення рейтингів зручні для використання у лімітній політиці банків, а також сумісні з рейтингами міжнародних агентств і з внутрішньою аналітикою банківських інститутів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Калугин С.П. Банковские кредиты — экономике региона // Гроші і кредит. — 2002. — №9. — С. 43-46.
2. Сухов М.И. Рыночная дисциплина и взаимоотношения органа банковского надзора с кредитными организациями // Деньги и кредит. — 2003. — №6. — С. 9-11.
3. Петленко Т.М. Проблемы капитализации коммерческих банков Украины // Перспективи розвитку фінансово-банківської системи: погляд у майбутнє: Зб. наук. доп. / Україн. акад. банк. справи. — Суми: Ініціатива, 1999. — 117 с.
4. Сугоняко О. Капіталізація банків: нова тенденція // Вісник НБУ. — 2003. — №10. — С. 34-36.
5. Кротюк В., Кірсев О., Карчева Г. Банківська система України у 2001 році: проблеми, тенденції, перспективи // Вісник НБУ. — 2002. — №3. — С. 2-8.